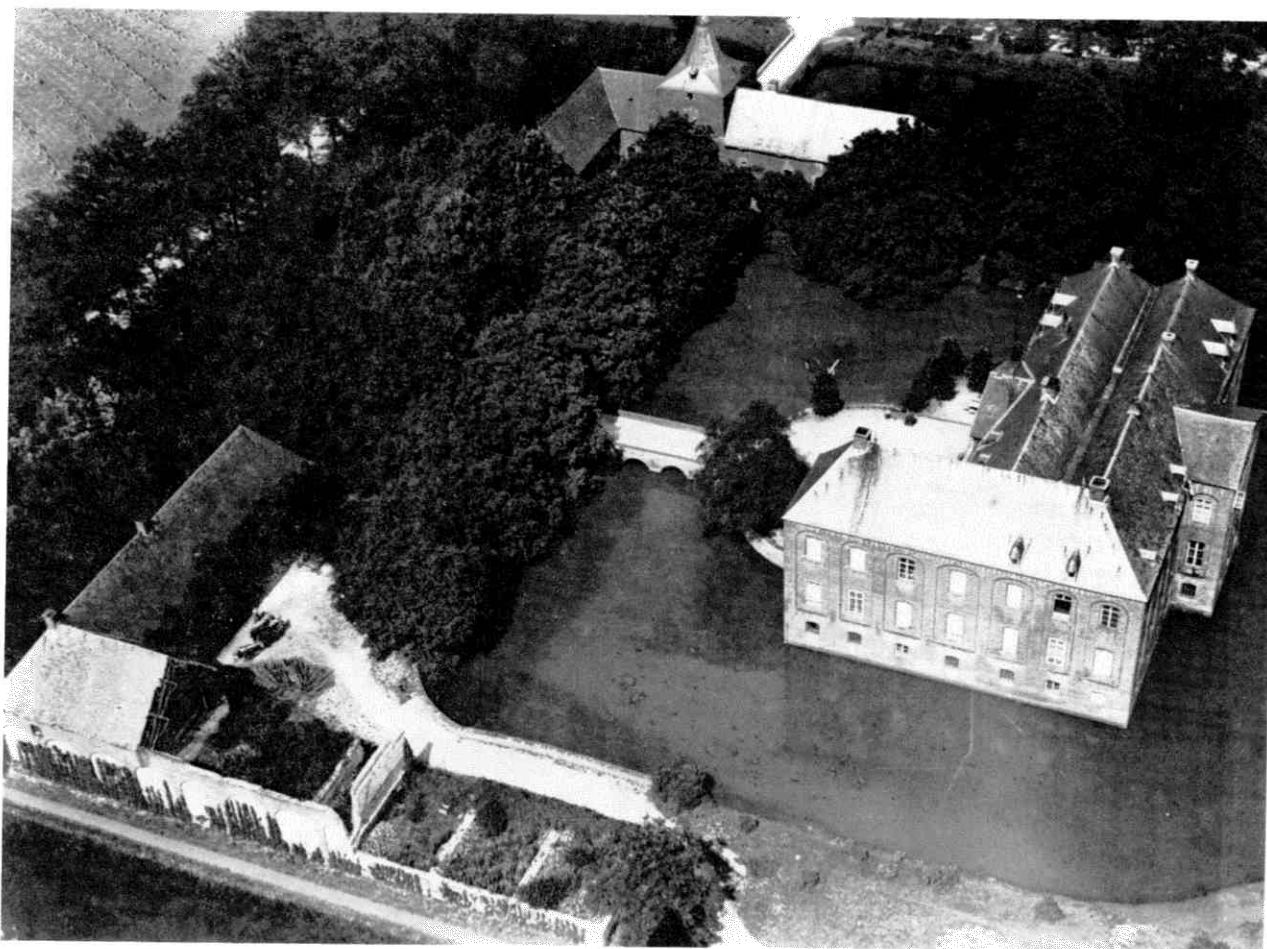

De Kastelen van Arcen

DOOR

MEJ. J. G. M. STOEL

Afb. 1 Luchtfoto van kasteel Arcen vanuit het zuiden omstreeks 1920
(Foto Soesterberg)

Inleiding

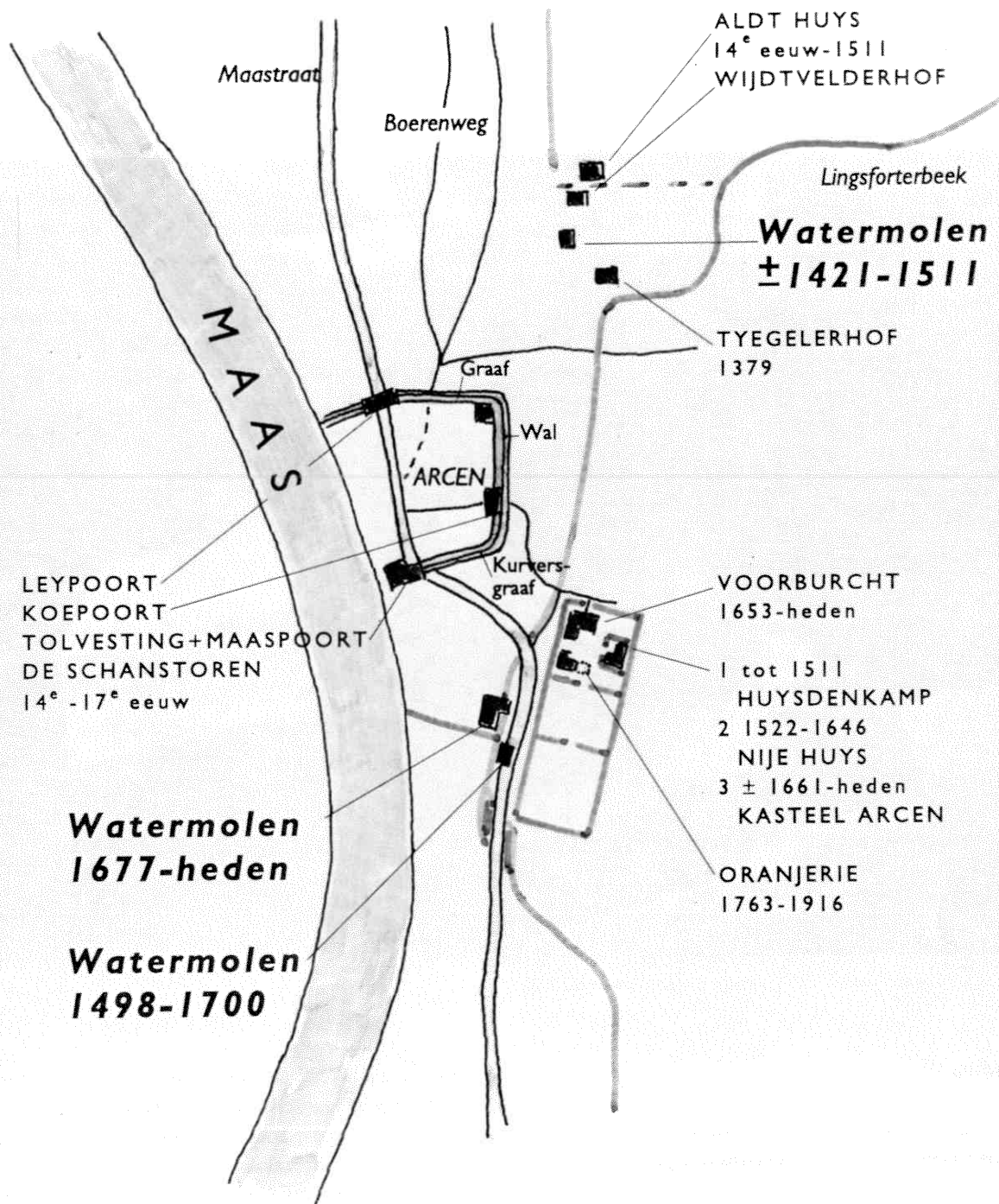
In het volgende artikel wordt gepoogd, de resultaten van 20 jaar onderzoek naar de plaatselijke geschiedenis vast te leggen.

Omdat het verslag een combinatie is, van wat de archeologie, de archiefstudie en de mondelinge overlevering aan het licht brachten, is het weergeven daarvan geen gemakkelijke taak.

Als je de schop ter hand neemt, om een uit het archief bekend gebouw te zoeken en je vindt dan iets geheel anders, komt je hoofd vol puzzelstukjes te zitten. Na verder zoeken krijg je sommige stukjes passend, andere blijven zonder oplossing door je hoofd dwalen, om jaren later weer actueel te worden.

Vaker is gebleken, dat door contacten met andere geschiedvorsers raadsels kunnen worden opgelost. Zo hoop ik ook nu, dat anderen beschikken over de puzzelstukjes die hier ontbreken en dat zij hun gegevens willen uitwisselen. Daarom ga ik tamelijk ver in het opstellen van theorieën. Bewijzen, dat een veronderstelling wel of niet juist is, valt soms gemakkelijker dan uit alle verzamelde gegevens een voorlopige conclusie te trekken. Ik dank bij voorbaat reeds iedereen, die me wil helpen.

Arcen heeft in de loop der eeuwen vier kastelen gehad. Het 'altd Huys', vóór 1300 gebouwd en in 1511 verwoest, lag aan de noord-oostkant van Arcen. Het raadselachtige 'Huys den Kamp', dat in de 14de eeuw reeds bestond en eveneens in 1511 werd verwoest,

Afb. 2 Kaartje van Arcen met ligging van de kastelen, landhuizen en watermolens om het plaatsje.
(Tek. J. G. M. Stoel)

bevond zich aan de zuid-oostzijde van de vesting. Tussen 1511 en 1523 werd op de resten van den Kamp het 'Nije Huys' gebouwd. Dit hield stand tot 1646.

In 1653 kwam de tegenwoordige voorburcht gereed. Tot na 1661 heeft dit gebouw de Heren van Arcen tot woonhuis gediend. In gedeelten is daarna het tegenwoordige kasteel opgetrokken.

Omdat de ruïne van de tolvesting aan de Maas herhaaldelijk tot overblijfsel van een kasteel werd bestempeld, hebben we ook deze bouwval kort in ons onderzoek betrokken en in verband daarmee ook de vroegere poorten en omwalling.

Aan de hand van een schets van de plattegrond van Arcen zal het mogelijk zijn de diverse oude gebouwen te lokaliseren. De kopieën van de aangehaalde kaarten zullen een en ander duidelijker maken.

Moge het lezen van het verhaal van Arcens verleden U evenveel genoeg doen schenken als wij hebben ondervonden bij het opsporen ervan.

HOOFDSTUK I

Het Alde Huys

In 1064 werd het land van Straelen, waartoe ook een deel van Arcen behoorde, geschonken aan Anno II, Aartsbisshop van Keulen. Deze gaf het door aan de te stichten abdij van Siegburg.

Omdat de Abt van Siegburg geen doodstraffen mocht uitspreken, droeg hij dit deel van zijn rechterlijke macht over aan een voogd. De voogd van Straelen kreeg steeds meer bestuursmacht en het ambt werd zelfs erfelijk.

Rond 1275 was Arnold van Straelen voogd van Straelen. Omdat hij geen zoon had, volgde zijn dochter Elisabeth hem op. Haar beide huwelijken – met Hendrik van Gelre en Giselbert van der Leck – bleven kinderloos. Na de dood van Giselbert stond Elisabeth het voogdambt af aan haar zuster Justina van Straelen, gehuwd met Arnold van der Leck.

Elisabeth sloot een derde huwelijk met Arnold van Buren. Omdat Justina de overeengekomen jaarlijkse som geld niet betaald had, eiste Elisabeth haar voogdambt terug. Ze werd geholpen door haar echtgenoot en diens zonen Arnt en Otto. Deze laatste gingen door met de strijd toen hun vader en stiefmoeder overleden waren.

Graaf Reinoud van Gelre kwam tussen beiden en sprak in 1330 de scheiding uit: Arcen kwam los van Straelen en werd een vrije heerlijkheid onder de gebroeders van Buren.

Omdat er in en bij het tegenwoordige kasteel geen sporen van middeleeuwse bebouwing te zien zijn, was de grote vraag: 'Waar hebben de van Burens eigenlijk gewoond? Waar lag het 'Huys t'Arssen', van waaruit zoveel brieven geschreven werden naar de Hertog van Gelder en de Magistraat van Venlo?'

Achterhaalde theorieën

In 1940 schreef Jan Verzijl¹: Onder zijn (d.i. Marcellis van Gelder) bestuur werd het kasteel van Arcen bij de herhaalde belegering van Venlo door Frederik Hendrik in oct. 1646 verwoest. De kleine ruïne aan de Maas, overblijfsel van een sterken toren, welke de rivier beheerschte, is voor zoover bekend, het eenige wat van den vroegere burcht overbleef.

En in 'Kastelen in Limburg'² zegt men voorzichtiger: Van het vroegere kasteel XIV dat in 1646 verwoest werd, resteren misschien de nog aanwezige fundamentresten ten zuiden van de Schanstoren aan de Maas.

Toen ik me in 1966 in de geschiedenis van Arcen ging verdiepen, leek de bewering van Verzijl heel aannemelijk. Maar hoe meer ik met de archiefgegevens vertrouwd raakte, hoe meer twijfels er rezen.

In het archief van Kasteel Arcen³ bevinden zich meerdere stukken, waaruit blijkt dat er kort na 1600 duidelijk onderscheid gemaakt wordt tussen 'het Huys' en 'de Schans' te Arcen.

Zo klaagt Reiner van Gelre, Heer van Arcen, in een brief van 17 jan. 1609 tegen de 'Gubernator und Capitien des Fürstenthumbs Gelder' dat 'Captein Pönder dar auff der Schantzen' dieven en booswichten, zoals Hinrich van Dantz, Jan van Linden en Braun beschermt.

Uit tal van stukken blijkt dat Arcen poorten, muren, wallen en grachten gehad heeft. Door de opgravingen van de N.J.B.G. o.l.v. Professor J.G.N. Renaud in vier zomerkampen (1980, 81, 82 en 84) werd bewezen dat de Schanstoren de rest is van een enorme tolvesting, waar aan de oostzijde een poortgebouw tegen aan stond. Alleen de traptoren van dit geheel is nog te zien.⁴

In 1980 waren bij de aanleg van een nieuw stamriool door de Graaf (huidige naam van de gedempte gracht) de resten van de Leypoort te voorschijn gekomen.

De Koepoort aan de oostzijde is nog niet opgegraven. Zeker tot 1677 gebruikt men de uitdrukking 'binnen de vesting Arcen', al betekent dit niet dat de omwalling dan nog altijd intact is.

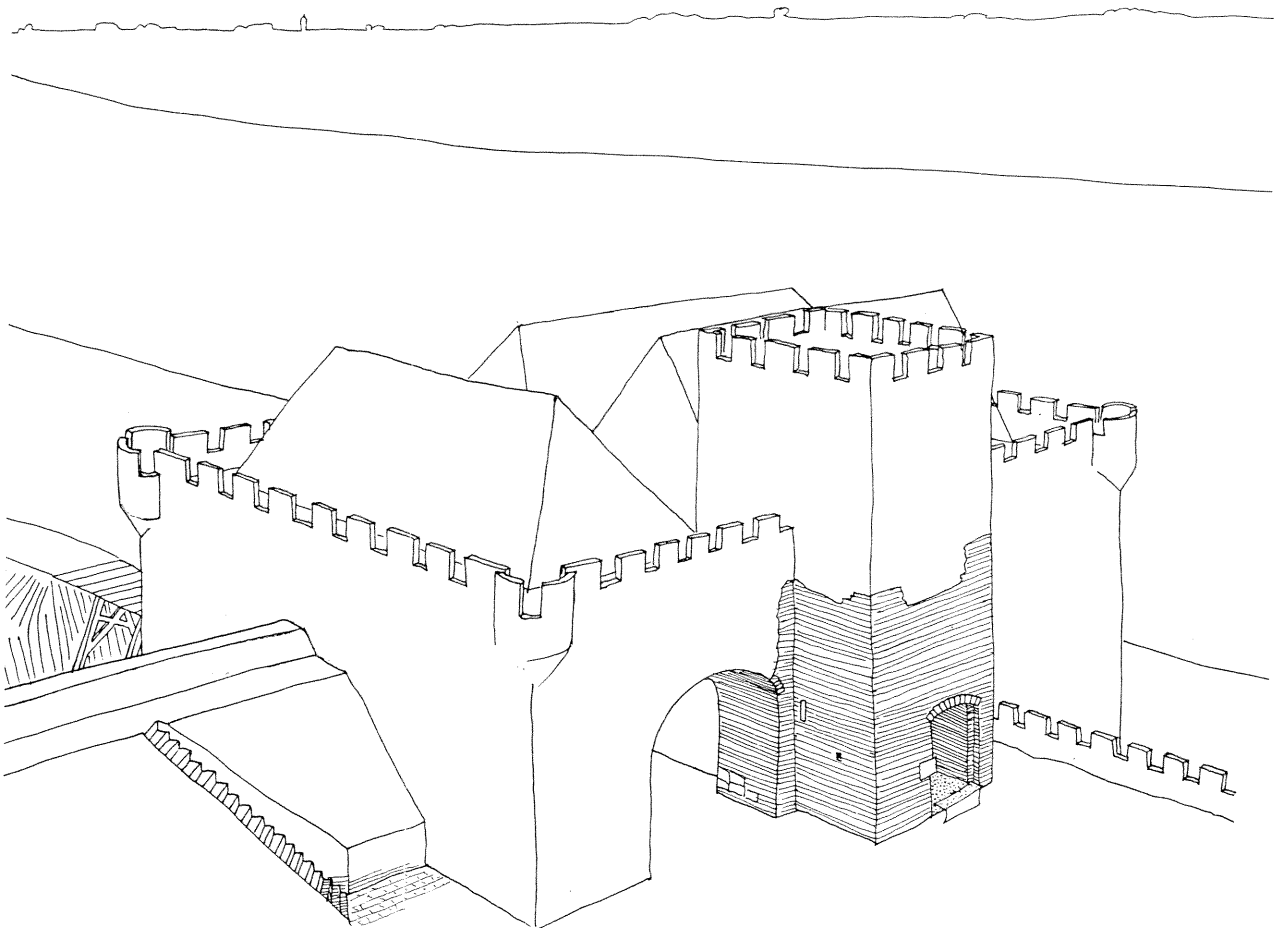
Maar waar lag toch het Huys?

In de laatste map van doos 32 van het archief van Kasteel Arcen vond ik een pakje notities over de wilde tienden van het jaar 1575 en de volgende jaren. In het lijstje tiendplichtigen komt elk jaar 'meyster Peter Verlinden an gen alt huys' voor. Ik besteedde er niet zoveel aandacht aan.

De Gerstkamp en het 'Aldt Huys'

Dat werd anders in 1973.

Ik was toen bezig met onderzoek naar de molenaarsfamilie Mullers en stootte daarbij op getuigenverklaringen in de procesvoering over het al of niet tiendvrij zijn van de Gerstkamp.⁵

Afb. 3 De Schansstoren (toltoren) aan de Maas, zoals die zich wellicht in de 15de eeuw vertoonde. Het gearceerde gedeelte geeft de nu nog bestaande ruïne weer; overigens zijn alleen de funderingen teruggevonden en geconsolideerd. (Ontwerp en tek. J.-E. Dilz)

Ofschoon de kopieën van de gerichtsschrijver Jan van Riell nog al wat overschrijffouten bevatten, is de betekenis duidelijk.

Alert van den Paet van Broekhuizenvorst verklaart op 1 februari 1617 'dat den voorschreven gaerstkamp hercomen is uijter het Aldt Huys met eenen hylijck van Willem van Bueren und is frij van thienden'.

Op 13 maart 1625 verklaart Loeff Jegers, burger binnen Gelder, wiens vader wel 20 jaar de grote tienden van Graaf Herman van Moers gepacht had, dat nooit tienden geheven waren van 'eenen kamp, geheijten den Garstkamp, gelegen aent alde Huys, beneven den weg, daer men gaet op dat alde Huys'.

Dit 'Aldt Huys' moest wel het Huys van de van Burens zijn, dat dus voor 1575 verwoest was.

Na een jaar zoeken vond ik in het Erftins- en Lijfgewinsboek van Arcen⁶ de Gerstkamp terug: pag. 25 Jacobus Mullers en Allegonda Baetsen Eheluyden, hebben aen handen den halven Gerstkamp half, groot eenen morgen en een half vierdel, wel gemeeten, gelegen bij het Wijdtveld. Volgens pag. 111 heeft Caspar Mullers het stuk naast Jac. Mullers aan handen. En op pag. 149 staat een

nog nadere plaatsbepaling: 'de Gerstkamp, schietende aen den gemeenen weeg, die door het Zeissenbroeck loopt'.

De Wijdtvelderhof was me bekend (aan de Boerenweg), en op de oude Kadasterkaarten vond ik ook het 'Seyzenbroeck'.⁷

De verrassing kwam toen ik een vroegere bewoonster van de Wijdtvelderhof bezocht. Zij wist nog wat haar vader vroeger vertelde: waar zij woonden hadden, heel lang geleden, een kasteel en een watermolen gestaan. De Poel – het vroegere spaarbekken van de watermolen – zou pas rond het jaar 1930 gedempt zijn.

Duitse soldaten waren in 1944, bij het aanleggen van loopgraven, ten Z. van de Wijdtvelderhof op zware muren gestoten die erg diep lagen. Dit zijn dan wel de resten van de watermolen.

In het Archief van Kasteel Arcen niet meer aanwezig, maar in 1880 door Fr. Nettessheim wel vermeld, is de verpachting in 1421 van de voor het huis Arcen gelegen molen door Johan van Buren, heer van Arcen, aan Derich den Tymmermann (origineel).⁸

In het terrein kan men nog goed de verbinding zien,

waardoor de Lingsforterbeek ooit door de Boerenhuizenlossing in de Maas uitkwam. Deze Boerenhuizenlossing begint nu in het weiland ten N. van de Wijdtvelderhof, terwijl de Lingsforterbeek met drie hoeken van 90° is omgelegd naar de in 1677 in gebruik genomen watermolen nabij het Kasteel (volgens kleurenplattegrond van Arcen en Velden⁹).

Ook op luchtfoto's van het terrein is te zien dat er grachten gelegen hebben die zich ook nu nog met hoog water duidelijk aftekenen. De rechte waterbanen zijn dan 8 tot 10 m breed.

Archeologische en archiefgegevens van het 'Aldt Huys'

Door boringen en enkele proefsleuven konden we in 1975 het 'aldt Huys' lokaliseren, even ten noordoosten van de Wijdtvelderhof. Het moet wel gerekend worden tot de 'ebenerdige Burganlagen'.¹⁰ Er was geen spoor van een motte. Toch had men van alles gedaan om de fundering solide te maken: de veenlagen van het Seyzenbroek leken minstens gedeeltelijk verwijderd. Door boringen hebben we enkele horizontaal gelegen eiken balken of stammen vlak bij en haaks op het fundament vastgesteld. Tegen deze fundering aan ligt een ± 1,25 m dikke laag grijze klei met daarin dennestammetjes of takken en brokjes mergel.

De grondslagen – met een breedte van 1,40 m – bestaan uit ijzeroerbrokken, maaskeien en andere steenblokken. Ze vormen een vermoedelijk niet zuivere rechthoek van ongeveer 14 bij 9 meter.

Op het fundament ligt een sterk geroerd pakket met baksteen- en mergelstukjes (± 60 cm) waarboven een vrij schone bouwvoor van 40 cm. Het terrein is een drassig weiland.

Dat het aldt Huys meerdere verdiepingen had, weten we uit het volgende. Kort na 1487 vindt er een 'scheidinge' plaats tussen Aleid van Buren, weduwe van Dirk Schenck van Nydeggen († 1487) Vrouwe van Arcen, en haar kinderen.¹¹ Er wordt o.a. bepaald: *'Item sall Jonffer Aleit die underste kamer myt de viellen beddesteden en trysoren hebben'*. Omdat er geen nadere bepaling bij staat als: voor of achter, kan men aannemen dat er gelijkvloers maar één kamer was, die ook nog vrij groot geweest moet zijn.

Aleids oudste zoon Winand huwde in 1489 met Johanna van der Donck, was Heer van Arcen en bewoonde wel de andere verdiepingen van de woontoren.

Het aldt Huys moet ± 1511 verwoest zijn, want in 1511 is al sprake van 'het nije werck' en de Vrouwe van Arcen verblijft in 1512 met haar kinderen binnen Venlo.¹² Mogelijk hangt de verwoesting samen met de verovering van de kastelen Grubbenvorst, Baarlo en Arcen en de stad Straelen in aug. 1511 door Floris van Ysselstein, in opdracht van Margaretha van Savoye.¹³

Voor zover ik weet, is er maar één kaart waarop het Huys Arcen ten noorden van het dorp ligt.¹⁴ In de Publications van 1974 blz. 143 is deze kaart afgedrukt. De kaart is te Venlo door J. G. Heldebeutel op de 13 Germinal van het jaar XI ondertekend. Hij heeft kennelijk een kaart van de Fossa Eugeniana als voorbeeld gebruikt, die op haar beurt van een nog oudere kaart moet zijn overgenomen. In het jaar XI (1803) was de Fossa immers van geen belang meer.

Ook de spelling van het dorp 'Aersen' en het kasteel 'huys Arsen' geeft te denken. De oudste spelling was Arsen of Arssen. In de 16de eeuw komt daarnaast sporadisch Airssen of Aerssen voor.¹⁵

Door de secretaris Hieronymus van Loon wordt in 1666 de spelling Arcen gebruikt. Deze spelling wordt dan steeds meer in officiële stukken overgenomen en verdringt tenslotte de oudere vormen.

Het op de kaart van 1803 samen voorkomen van Huys Arsen en Aerssen bewijst dat op oudere bronnen is teruggegrepen.

De familie van Tiegelen, het Aldt Huys en de Tiegelerhof

Behalve de ligging van het aldt Huys, stelt ook zijn oorspronkelijke functie ons voor problemen. Het is een feit dat Elisabeth van Straelen en haar derde echtgenoot Arnold van Buren, evenals diens zonen Arnt en Otto, vanuit Arcen geopereerd hebben.

Ook staat vast dat Willem van Tiegelen, Willems zoon, in 1437 geen enkel recht meer heeft op de tienden en de kerkgift van Arcen – die bezit Heinrick van Meerwyck, zijn neef – noch aan de hof tot Arcen, Tiegelen geheten, die nu eigendom is van zijn zwager Willem Kelner.¹⁶ De Tiegelerhof lag op korte afstand ten zuiden van het aldt Huys. De Tiegelerdijk valt er nu nog terug te vinden.

In 1379 echter had Willem van Tiegelen de tienden en de kerkgift van Arcen, die Moers leen waren, gekocht van Wolter van Eijll, Sanders zoon.¹⁷

In 1398 draagt Dederic van Tiegelen, Willems zoon – die te Arcen woont – alle goed en rechten over aan zijn zuster Wernen, gehuwd met Gerard van Meerwyck.¹⁸ In 1406 blijkt Lysbeth van Wysschel weduwe te zijn van Willem van Tiegelen.¹⁹

Johan van Buren is rond 1372 gehuwd met Geertruid van Wysschel.²⁰

Willem van Tiegelen, Willems zoon, kiest in 1417 partij voor Johan van Buren.²¹

In 1425 zegelt Willem van Tiegelen de oordebrief van Jenken en Jacob, zonen van Deric Vynkens, voor Johan, Willem en Arnt van Buren.²² De van Buren's en van Tiegelen's leefden dus in goede harmonie met elkaar en zeker tot 1398 zelfs als buren. Volgens Dr. J.M. van Winter komen de van Tiegelen's al vanaf 1196 voor onder de ministerialen in het Overkwartier.²³

Het zou dus goed mogelijk zijn dat de van Tiegelen's in Arcen niet alleen leenman waren van de Graaf van Moers, maar ook nog in de een of andere functie de Voogd van Straelen in Arcen vertegenwoordigden en als zodanig op het Huys te Arcen woonden. Toen Elisabeth zich te Arcen vestigde, hebben de van Tiegelen's mogelijk de Tiegelerhof gebouwd (afb. 2).

In verband met deze theorie is het daarom dubbel jammer dat toen bij de bouw van de woonwijk Tiggelerhof enkele oude mergelputten werden aangegraven, dit niet gemeld is en er dus geen onderzoek heeft kunnen plaatsvinden.

Wanneer het aldt Huys gebouwd is zal wel onbekend blijven, tot de resten zullen worden opgegraven.

HOOFDSTUK 2

Het Huys den Kamp. Zoeken naar het Nije Huys maar Huys den Kamp vinden

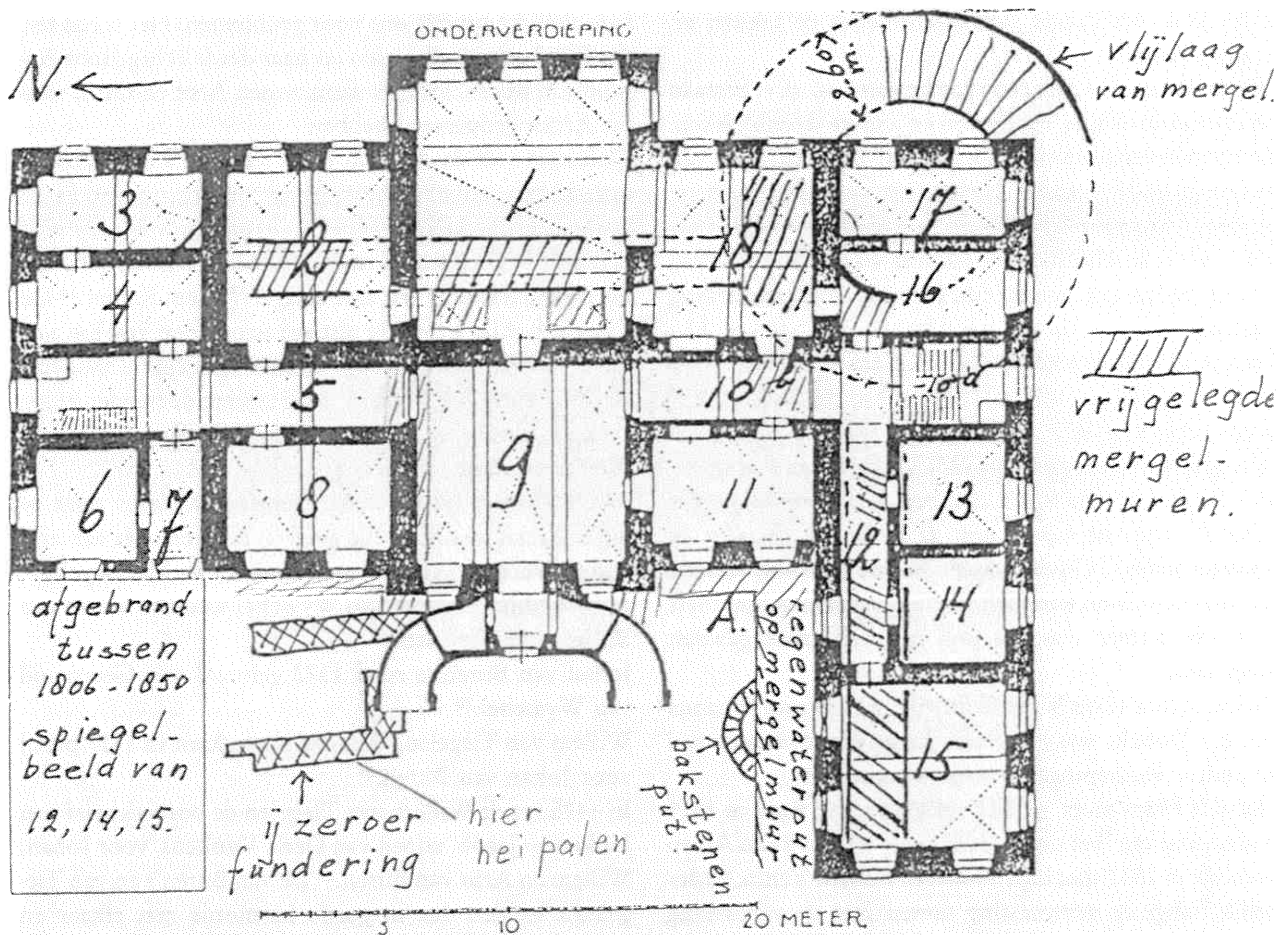
Waar een aldt Huys is, zal logischerwijze ook een nieuw Huis gebouwd zijn en uiteraard op een andere plaats. In het archief van Kasteel Arcen had ik al kennis gemaakt met het 'Nije Huys', dat volgens de bouwrekeningen

tussen 1511 en 1523 gebouwd werd.²⁴ Ik kwam van alles te weten alleen kon ik er niet achter komen waar het gelegen had.

In 1984 hadden we toestemming gekregen een proefsleuf te graven dwars over het voorplein van Kasteel Arcen, parallel met de voorgevel. Behalve veel puin kwamen we allerlei funderingen, muurwerk en vloeren tegen waar we eigenlijk geen raad mee wisten, ook zware ijzeroer fundering. Alles werd door J.E. Dilz keurig ingetekend en toen de sleuf was dichtgegooid wilden we de regenwaterput, die langs de gehele westvleugel liep, nader onderzoeken. Over de put liep namelijk een gresbuis van de in 1925 aangelegde afvoer van het bad en enkele wasbakken. Deze buis was heel merkwaardig beschermd door mergelblokken. De bovenkant van de put vormde een halve boog, waarvan de hoge kant tegen de noordmuur van de westvleugel zat.

We legden de put gedeeltelijk vrij. Toen bleek de onderkant te rusten op een zware mergelmuur die bijna parallel met de westvleugel liep. De eerste reactie was: 'Dit is nu het Nije Huijs', waar ik al bijna tien jaar tevergeefs naar gezocht heb.

Om helemaal zeker te zijn, gingen we de diepte in. Door duidelijk gescheiden puinlagen heen kwamen we bij de

Afb. 4 Plattegrond van het 17de eeuwse huis Arcen naar Mialaret; ingeschetst de funderingsresten van huys den Kamp (??) en de mergelfunderingen van het Nije Huys, begonnen in 1511 en verwoest in 1646. (Tek. J. G. M. Stoel)

oude grachtengrond uit. En onder in de gracht vonden we scherven. Maar niet de 16de- en 17de-eeuwse die we zochten, maar 14de- en 15de-eeuws materiaal! De situatie liet duidelijk zien dat de scherven erin gekomen waren toen de muur er al stond.

Bij de aanleg van rioolleidingen werden juist daar in 1987 sleuven gegraven, en toen bleek dat de scherven in een hoek van twee muren gevonden waren. Het 14de-eeuwse gebouw moet ook een uitspringende westvleugel of toren gehad hebben en was evenals het tegenwoordige kasteel gefundeerd op de harde grijze zandlaag, 3 m onder het loopvlak. Ofschoon er enkele ijzeroerbrokken naar boven kwamen, hebben we niet kunnen vaststellen of er onder de mergelblokken nog ijzeroer zat. We weten dus niet helemaal zeker of de zware ijzeroerfundering aan de andere kant van het voorplein in verband staat met deze mergelmuur.

Omdat juist bij de noordelijke ijzeroerfundering de perspomp van het riool moest komen, werd daar meer dan 3 m diep gegraven. En onder de fundering zaten heipalen! Ze waren 1,25 m lang, hadden een doorsnede van 15-20 cm en waren aangepunt als een beitel. We hebben er een in veiligheid kunnen brengen; hij is nog niet onderzocht.

Raadsels rond Huys den Kamp

We zaten nu echter met de vraag: als deze resten niet van het Nije Huys kunnen zijn, waar zijn ze dan wel van? Gelukkig had ik in de transcripties van het archief 'vreemde zaken' rood aangestreept, en zo vond ik al spoedig enkele stukken waarin sprake was van 'Huys den Kamp' en 'den hof op den Kamp'.

In 1498 verklaart Wynand Schenck van Nydeggen, Heer tot Arcen, dat hij zijn broeder Henrick Schenck van Nydeggen, Heer van Walbeck, geld schuldig is. Bij niet op tijd aflossen krijgt Henrick alle opbrengsten van *'mijn haef bij der moelen, geheyten den hoff op ten Kamp, gelijk off dat sijns selfs weer'*.²⁵

Waarschijnlijk van 1556 is het ontwerp van een brief, die de Heer van Arcen schrijft en waarin hij klaagt over het geweld dat die van Venlo hem aandoen. *'So sijn oick etlicken up des heer vann Arsses hoeff, gelegen voir den huys den Kamp gelopen unnd dreven oick oiren moetwillen'*.

In 1556 was het Nije Huys, dat door Reiner van Gelre I tussen 1511 en 1522 gebouwd was op de plek van Huys den Kamp, bewoond door Dirk van Gelder. Dit is de enige keer dat het Nije Huys Huys den Kamp genoemd wordt. De Hof den Kamp bestond in 1556 nog en bewaarde de herinnering aan Huys den Kamp.

Dat Wynand Schenck van Nydeggen in 1498 de Hof op den Kamp als onderpand geeft voor zijn schuld, betekent dat hij niet op het Huys den Kamp gewoond heeft. Het zou toch vreemd zijn, de inkomsten van de hof voor zijn woning uit handen te geven. In 1489 woont hij blijkens

de eerder genoemde scheiding met zijn moeder zeker op het Aldt Huys.

Dat de in 1984 gevonden mergelmuren van het Huys den Kamp zijn, valt niet onomstotelijk te bewijzen.

De watermolens van Huis Arcen

Er is sprake van het Huys, de molen en de Hof. Een vastliggend punt hiervan is de molen. De tegenwoordige watermolen is pas in 1677 gereed gekomen.²⁶

In 1680 werden de inkomsten van de twee voor het Huis Arcen gelegen watermolens verpacht.²⁷ In 1603 al lag er ten zuiden van de tegenwoordige molen een watermolen, die gedreven werd door de beek uit het zuiden komend.²⁸ (Afb. 2)

Het spaarbekken, de stuwmuur en de maalsluis zijn nu nog duidelijk te zien. Ten oosten van de beek, onder de talud van de Rijksweg, ligt een 1,70 m dikke muur waartegen het waterrad gezeten heeft. De weg is over de oude resten heen gebouwd. Omdat watermolens zelden verplaatst werden, mogen we aannemen dat de molen van 1498 ook hier gelegen heeft. De molen ligt nog in de Molenkamp, waartoe vóór de aanleg van de Rijksweg ook het kasteelterrein behoorde.

In het 'Gemeintsboeck tot Lom'²⁹ staat genoteerd wat iedereen verplicht is te onderhouden. Zo op 20 april 1664: 'Van dat falderen gaende benefens het velt tot aen Camper falderen, al waer die van Lom ophalden, tot aen die hooghmuelen, welck falderen is schuldich te onderhouden synen wolgebooren onsen genadighsten Heeren zu Arssen'.

In de Schatcedulle tot Lomm van 16 augustus 1697 wordt de Camperhof het eerst genoemd als noordelijkste van de reeks boerderijen.³⁰ Hij moet dus gelegen hebben tussen de kloosterhof, de hof van het uit 1586 verwoeste klooster Barbara's Weerd, en de watermolen. Het Huys den Kamp moeten we dan iets noordelijker zoeken en dan komen we uit bij de gevonden mergelmuren op het voorplein.

Waarom had Arcen in de 14de eeuw twee Huizen?

Zaten we bij het aldt Huys met de vraag: 'Waar heeft het gelegen?'. bij Huys den Kamp komt daar nog bij: 'Wie heeft er gewoond, welke functie had dit Huys?'

In het archief van Kasteel Arcen wordt het maar twee keer genoemd. De Heren van Arcen zijn er blijkbaar niet altijd eigenaar van geweest.³¹

In 1398 vragen de schepenen van Arcen aan 'Rutger van Bomell Amptman tot Arssen' om in hun plaats een brief te zegelen.³² Lagen er in Arcen, zoals in zoveel andere dorpen, landsheerlijke bezittingen die in 1330 niet in de vrije Heerlijkheid Arcen waren opgenomen en waarover de ambtman het bestuur voerde?

Tussen 1394 en 1411 is een zekere Rutger van Bommel afwisselend schout, rechter en burgemeester van Geldern.³³ Omdat in Arcen alleen een kopie van de akte van 1398 bewaard is, kunnen we uit het zegel niet opmaken of de beide Rutgers identiek zijn, maar waarschijnlijk lijkt het wel.

In 1990 vond ik in het archief van Schloss Thurnstein in Postmünster een lijst uit 1610 van bezittingen van de Heren van Arcen gelegen binnen de Heerlijkheid, waarin 'de hoff an den Kamp' genoemd wordt. In de marge staat vermeld: *Desen hoff heeft der Her von Aerssen gekocht mit 1200 gl. van Claes van Holt en Valckenborgh.* (archief kist VII Nr. 63 B2)

Mogelijk is deze notitie een spoor naar de oorspronkelijke eigenaars van Huys en Hof den Kamp.

Op de reeds eerder genoemde kaart van J.G. Heldebeutel³⁴ ligt tussen Lomm en Arcen het 'Huis Ude'. Dit Huis komt op meer kaarten voor, maar een Huis Ude is ook vaker gesitueerd tussen Velden en Venlo. Hierdoor wordt alles nog ingewikkelder. Hopelijk verschaffen te zijner tijd nieuwe archiefgegevens over Huys den Kamp en Huis Ude meer licht in deze duistere zaak.

HOOFDSTUK 3

Het 'Nije Huys'

Uit het voorgaande weten we dat er in 1498 in Arcen twee 'Huizen' lagen: het aldt Huys aan de noord-oosthoek van de vesting, en het Huys den Kamp aan de zuid-oostzijde.

Evenals het alde Huys is ook Huys den Kamp in 1511 al verwoest, want in de bouwrekeningfragmenten van het Nije Huys is al in 1511 sprake van het nije werck: *Dryen gesellen myt namen Lambert van Stralen, Swager van Stralen und Peter dye glaezemaker toe stralen, dye eyn wyle tijts toe Arssen upt nye werck lagen, eer dye vijant an diese sijde der maeze quam, toe Arssen in Jacobs huys myt den baede II gl. XII st. betaelt.*³⁵

Omdat 'de kamp' ook een algemene betekenis heeft van 'een stuk hooggelegen veld', had ik jarenlang achteloos heengelezen over het in de bouwrekeningen herhaaldelijk voorkomende 'op den kamp aent nije werck'.

Tot 14 augustus 1985.

De grachten van het kasteel werden schoongemaakt en waren daarom zoveel mogelijk leeggepompt. Met een aantal leden van de Historische Werkgroep Arcen-Lomm-Velden hielden we de gracht in de gaten en op 14 augustus 1985 kwam 's avonds het telefoontje van Jos Siemens: mergelblokken in de gracht!

De volgende dagen werd onderzocht en gemeten: om de zuid-oosthoek van het tegenwoordige kasteel lag de vlijlaag van een ronde mergelmuur, 2,60 m dik. De ronding had een doorsnede buitenwerks van 14 m.

Uit de bouwrekeningen wisten we, dat het Nije Huys een toren had die van zware mergelblokken gemaakt was. We vroegen en kregen toestemming om onder de keldervloeren van het tegenwoordige kasteel wat proefboringen te verrichten. We vonden op zoveel plaatsen mergelmuren, dat we in 1986 de vloeren mochten wegbreken. Toen bleek dat onder bijna alle keldervloeren bouwresten zaten, meestal van mergel, hier en daar ook van grote, lichtrode bakstenen. En wat nog belangrijker was: er waren twee bouwperiodes, die op verscheidene plaatsen met elkaar verbonden waren.

De mergeltoren: in de bouwrekeningen, in de oude resten en op de kaart

De ronde muur in de gracht was inderdaad van een toren, want op de plaats die we berekend hadden vonden we de binnenroning van de fundering onder de keldervloer terug. Vooral de plek waar de oost-west- en de noord-zuidmuur in de toren vervlochten waren, gaf een indrukwekkend bouwsel te zien. (Afb. 4)

Voor de bouw van het tegenwoordige kasteel waren van van binnen uit bij de buitenmuren de oude funderingen schuin weggebroken tot op het grijze zand. Op enkele plaatsen had men de binnenmuren echter op de oude mergelresten gebouwd.

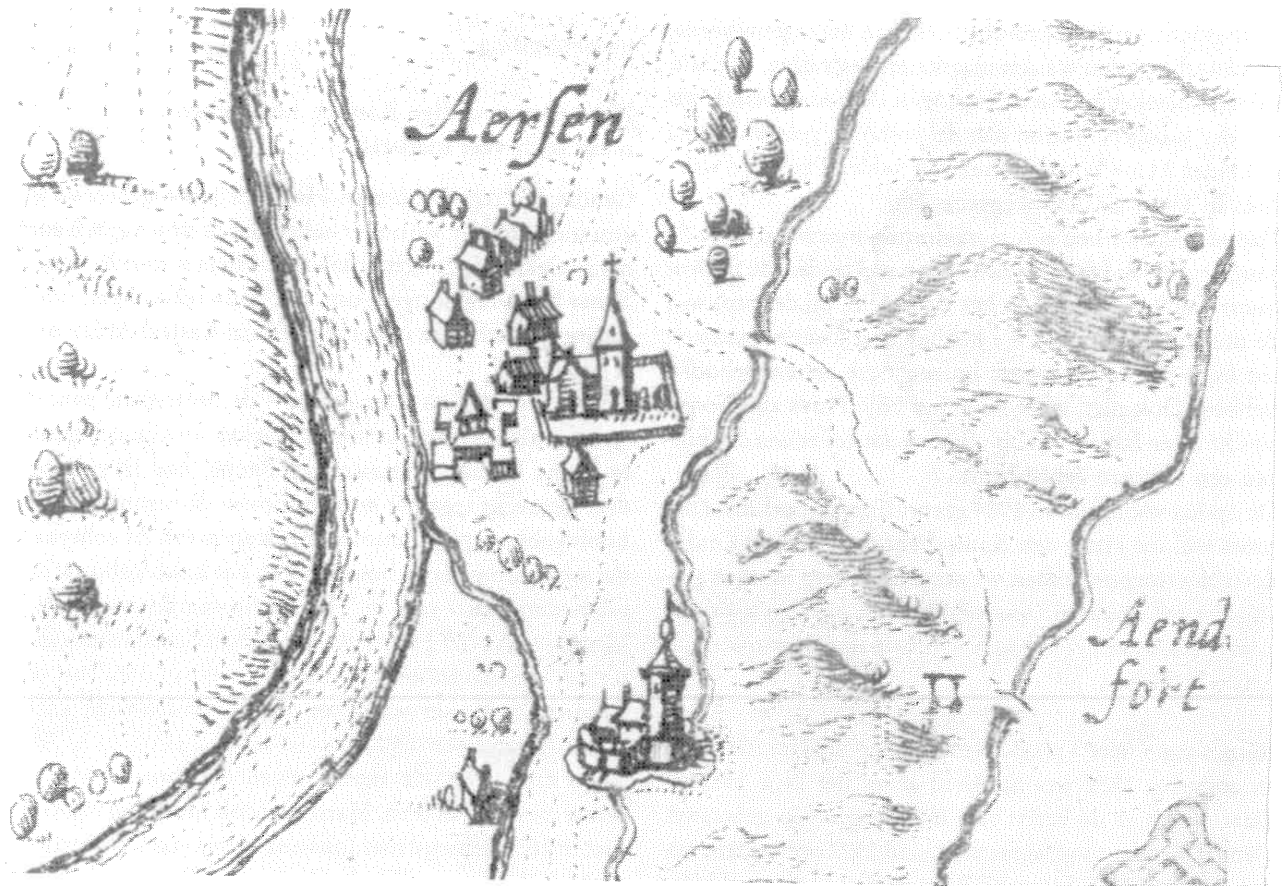
Omdat het opmeten en beschrijven van een dergelijke vondst toch wel boven de capaciteiten van amateurs ging, riepen we de hulp in van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, waarmee we overigens voortdurend contact hadden. In onderling overleg kwamen Prof. J. Renaud en de Heer van Straalen van de Rijksdienst voor Monumenten in Zeist alles bekijken en opmeten.

Het Nije Huys is gebouwd in opdracht van Reiner van Gelre I. Hij was de natuurlijke broeder van Karel van Egmond, Hertog van Gelre.

Reiner was als Stadhouders van het Gelderse Overkwartier en Drost van de Veluwe een belangrijk man. In 1503 huwde hij Aleid Schenck van Nydeggen en werd zo Heer van Arcen.

Toen hij in 1511 voor de keuze werd gesteld: of het Aldt Huys of Den Kamp te herbouwen, koos hij voor het laatste. De al meer dan een eeuw zich voortslepende strijd met de stad Venlo over het recht van op- en inslag op de Maas, zal deze keuze wel beïnvloed hebben. Door een sterk Huys met toren en door de zware tolvesting aan de Maas, beiden aan de zuidzijde van Arcen, konden de aanvallen van Venlo beter worden afgeweerd.

Van de bouw van het Nije Huys zijn rekeningfragmenten uit de jaren 1511 en 1512, en van 1521 en 1522 bewaard.³⁶ Uit een brief van 1517 weten we dat in dat jaar aan de westvleugel gebouwd werd: 'dat eynde in den weystenwynt, daer dat steyger steyt'.³⁷

Afb. 5 Het Nye Huys te Arssen van Reiner van Gelre – aangevangen in 1511 – op de kaart van Michael Floris van Langeren uit 1627. Het origineel bevindt zich waarschijnlijk in museum Haus Kuckuck te Kleef.

Vooraf in de jaren 1521 en 1522 wordt er met man en macht gewerkt. Metselaars uit Kalkar, Roermond, Venray en Arcen zelf werken er voor 4 st. brabantse per dag. Schepen vol mergelblokken worden gelost en vrachten stenen, voor 17 stuiver de honderd geleverd, worden door 'dye opperknechte in oer dachhuyren uytgedragen'. De gezamenlijke onderzaten van Velden gaan met karren in Venlo kalk halen en kunnen niet eens alles in een keer meenemen.

In augustus 1521 moeten inwoners van Wanssum, Swolgen en Voirst (Broekhuizenvorst) in Arcen komen graven. Meyster Dyerick, dye Walmeyster is met zijn mensen ook 30 dagen in touw. In datzelfde jaar wordt de mergeltoren gebouwd.

Jammer genoeg zijn de rekeningen nogal door muizenvraat beschadigd, zodat we niet precies weten voor welk gedeelte van het jaar 1521 'Meyster Jan ant nye werck te Arssen geschyet' 459 hoernsche guldens, 6 st. brabantse en 1 oert ontvangt.

Tot nog toe hebben we geen tekening van Reiners Nije Huys te Arssen kunnen opsporen.

In het boek 'Die Fossa Eugeniana'³⁸ staat een kaart van Michael Floris van Langeren uit 1627, waaruit toch wel iets is af te leiden. Het gebied tussen de Fossa en de Maas bij Arcen is tamelijk gedetailleerd weergegeven. Er zijn

drie beeklopen, alle drie uit het zuiden komend. Op de meest westelijke, die bij de tolvesting in de Maas komt, ligt de watermolen. De middelste beek omspoelt het Huys, dat een ronde toren aan de oostzijde heeft, een eindje achter het Huys komen de twee takken van de beek weer bij elkaar. Het slib van deze beek vonden we op veel plaatsen in het voorplein terug, zelfs tussen het puin. (Afb. 5)

Ook uit archeologisch onderzoek weten we iets over de bouwwijze van het Nije Huys. In de zuid-oosthoek lag de zware ronde toren. Deze was zo gebouwd dat hij voor een groot gedeelte buiten de oostwest- en de noord-zuidvleugel uitstak. Vanuit de toren kon men een groot gebied overzien.

Toch nog veel bouwkundige raadsels

Het is mogelijk dat de westvleugel in een rechthoekige toren eindigde. De muren onder de regenwaterput en onder de kelder daarnaast zijn erg dik. Ze liggen ook dicht bij elkaar (afb. 4).

In kelder 1 ligt een noord-zuidmuur van mergel en baksteen. Daar tegen aan liggen aan de westkant twee massieve vierkante muurblokken van mergel. Ze zouden onderdeel van een poort kunnen zijn.

In de gracht, bij de noord-oosthoek van het tegenwoordige kasteel, vonden we een maaskeien bestrating. Dit zou kunnen betekenen, dat de ingang of de binnenplaats van een der vroegere huizen aan de oostzijde gelegen heeft. In kelder 2 en 4 kon de muur van kelder 1 gevolgd worden. In 4 was ze diep weggebroken.

Vanuit kelder 1 liep een mergelmuur westwaarts, die de gang kruiste en langs, en misschien wel onder, de noordmuur van 9 doorliep. Op het voorplein, bij de trap, was de muur weer te zien. We hebben niet kunnen vaststellen bij welk der vroegere huizen deze resten behoord hebben. Ook niet, of ze voor het Nije Huys zijn hergebruikt. Men kan er wel uit afleiden dat zeker een der huizen een U-vorm gehad heeft.

De op het voorplein in 1984 gevonden ijzeroerfundering moet wel tot Huys den Kamp behoord hebben. Onder de keldervloeren hebben we nergens zo diep kunnen graven dat we eventuele ijzeroerblokken konden zien. En ook hebben we het gebruik van heipalen daar niet kunnen waarnemen.

Reiner van Gelre I is op 11 november 1522 overleden.³⁹ In augustus 1521 woont Aleid al op het Nije Huys.⁴⁰ Daar wordt in de herfst van 1522 nog volop gebouwd. Omdat de rekeningfragmenten eind 1522 ophouden, weten we niet of het Huys bij Reiners dood helemaal klaar was. Ook niet, of het wel helemaal volgens plan is afgebouwd. Aleid was ongeveer 32 jaar toen Reiner stierf. Zij bleef achter met acht minderjarige kinderen. Financieel scheen het haar niet te best te gaan en van Hertog Karel van Egmond kreeg zij weinig hulp.⁴¹

In 1530 hertrouwde Aleid met Dirk van der Lippe, genaamd Hoen. Zij verlaat het Nije Huys in 1536 ten gunste van haar zoon Dirk. In 1646 werd het Nije Huys geheel verwoest.

Voor de bouw van het tegenwoordige kasteel werd alles afgebroken, tot op het niveau van de keldervloeren. Het nieuwe kasteel werd naast en over de oude resten gezet. Alleen bij enkele binnenmuren werd de oude mergelfundering gebruikt.

Het puin werd gestort op de lage drassige weilanden ten N. van de Lingsforterweg. Bij de aanleg van het parkeerterrein aldaar, kwamen overal mergelblokken en zachte rode bakstenen aan de oppervlakte. Hier vonden we ook de 16de- en 17de-eeuwse scherven, die we op het kasteelterrein tevergeefs gezocht hadden.

De puinlaag onder het parkeerterrein was op sommige plaatsen een meter dik. Daarom hadden we in 1981 en 1982 door boringen en proefsleuven in dit terrein naar het Nije Huys gezocht. Nu is duidelijk waarom we toen geen vast muurwerk konden vinden.

HOOFDSTUK 4

Het tegenwoordige Kasteel; heel bekend, maar toch veel raadsels

Omdat het tegenwoordige Huis het laatst gebouwd is, zou men kunnen veronderstellen dat de bouwgeschiedenis gemakkelijk te achterhalen is. Niets is minder waar! Echte bouwrekeningen, om van bouwtekeningen maar niet te spreken, zijn in het archief van Kasteel Arcen niet te vinden.

Omdat op Schloss Thurnstein⁴² de portretten hangen van Aldolph Reiner Anton van Gelder en zijn echtgenote Maria Barbara Beatrice v.d. Recke, had ik gehoopt daar gegevens tegen te komen. Boven de ingang van het hoofdgebouw prijkt immers het wapen van dit echtpaar, dat we daarom als de bouwers van het hoofdgebouw beschouwen. Maar ook in Thurnstein vonden we niets.

Mogelijk is in het Hessische Staatsarchiv in Marburg materiaal van Arcen achtergebleven, toen in 1967 het archief van de Heren van Arcen uit dat van Dalwijk-Lichtenfels gelicht werd.⁴³

Toch zijn er enkele aanwijzingen die datering van de bouw mogelijk maken. Marsilius (ook Marcelis) van Gelder, in 1635 gehuwd met Johanna Maria van Lützenrode, woonde in Arcen. Zijn beide zonen zijn er in 1636 en 1638 gedoopt. Of hij de verwoesting van het Nije Huys in 1646 van nabij heeft meegemaakt, weten we niet. Wel, dat hij in 1651 bezig is met de herbouw. Hij vraagt dan tolvrijheid voor zijn Huis, omdat het door 40 jaar bezetting en doortrekken van troepen veel had geleden en bij de belegering van Venlo in 1646 totaal werd verwoest.⁴⁴

De voorburcht en de bijgebouwen als 'noodwoning'

Marsilius begon met de voorburcht. Boven de poort bevindt zich het wapen van Gelder - van Lützenrode. Met het jaartal 1653. Van dit wapen kennen we toevallig wel de maker: Pierre Bastiaens, die in 1650 burger van Venlo geworden was. Hij bekapte de zware stenen rondom de poortingang en maakte het wapen. Marsilius had voor hem op de achterkant van een brief het 'ontwerp' hiervoor getekend.⁴⁵

Dit poortgebouw, nu de voorburcht, heeft Marsilius en zijn echtgenote tot woning gediend.

Jammer genoeg niet gedateerd, maakt 'J.M. van Luteraedt, fraw tot Arssen', een lijst van goederen op 'die den Heer van Aerssen in het Huys heeft behalden'.⁴⁶

Johan Godfried van Gelder, zoon van Marsilius, huwt in 1661 met Maria Constantia van Pallandt. Het zou kunnen dat zijn moeder, samen met haar geestelijk zwaar gehandicapte zoon Reiner Marcelis, het poortgebouw dan verlaat. Wat zij aan meubels, keukeninventaris, landkaarten en schilderijen achterlaat staat o.a. op 'die achter-

Afb. 6 Wapen van Gelder-van Lützenrode boven de poort van de voorburcht.
(foto J. G. M. Stoel)

ste en op die voorste poortkamer'. Er moet dus sprake zijn van het tegenwoordige poortgebouw. De handtekening onder de lijst van goederen is zeer krachtig en duidelijk, nog niet zo beverig als in later tijd. J. M. van Lützenrode stierf in 1698, 87 jaar oud. Reiner Marcelis was in 1687 overleden.⁴⁷

In 1987 bleek, dat het poortgebouw schuin naast de resten van de voorburcht van het Nije Huys is opgebouwd. Dit in tegenstelling tot de zuidelijke bijgebouwen. Deze staan op oude mergelfundamenten.

Opvallend in deze bijgebouwen was de trap naar de knechtenkamers. Deze was erg breed en had mooie leuning. Ik houd het voor mogelijk dat deze gebouwen tussen 1653 en 1661 zijn gereed gekomen en dat de Vrouwe van Arcen met haar zoon hier gewoond heeft tot het hoofgebouw – of een deel daarvan – bewoonbaar was. Dit betekent dan tevens, dat van het hoofgebouw voor 1661 geen vertrekken gebruikt konden worden.

De bouwperiodes van het tegenwoordige kasteel

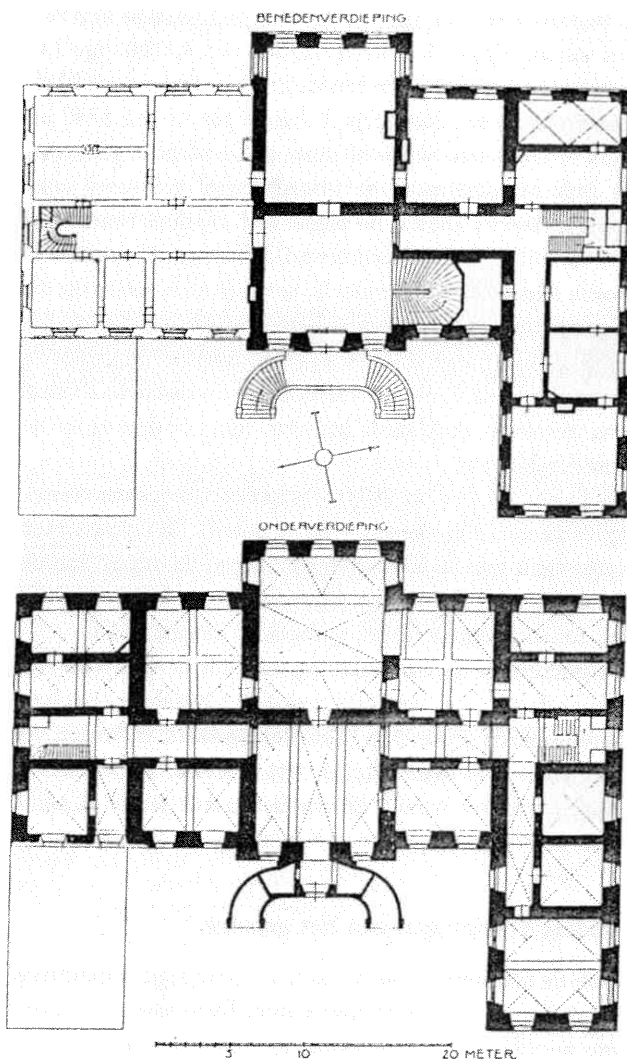
Aan de bouw van het kasteel is te zien dat één plan ten grondslag heeft gelegen. Een oost-west middenas deelt het gebouw in twee helften, die zuiver elkaars spiegelbeeld zijn. Mogelijk zijn de fundamenten en het opgaande muurwerk van de kelders in één keer gebouwd en heeft men deze enige jaren laten 'werken' om eventuele

verzakkingen te kunnen corrigeren (afb. 7).

De binnenmuren van de kamers 1a, 2a en 18a zijn opvallend dik.⁴⁸

In de westmuur van de grote kamer 1a waren twee ramen dichtgemetseld. In de grote kamer erboven (1b) lagen tegen de westmuur twee donkere vertrekjes, mogelijk resten van een vroeger trappenhuis. In deze kamer 1b werd achter in een schouw een haardplaat ontdekt met het wapen van Alexander VII, Paus van 1655-1667. Van 1639-1651 was hij Nuntius te Keulen.

Omdat de Heren van Arcen ook Heren van Bachem en Frechen bij Keulen waren en daar ook vaker verbleven, hebben zij de Nuntius zeker gekend. Dit wordt bevestigd door het feit dat de Paus dispensatie verleende voor het huwelijk van Johan Godfried van Gelder en Maria Constantia van Pallandt. Voor dit huwelijk tussen achterneef en achternicht was dispensatie door de Paus zelf niet vereist. De haardplaat is wel geen afdoend bewijs,

Afb. 7 Plattegronden van de begane grond (boven) en de kelderverdieping (onder) van het landhuis Arcen, begonnen rond 1650. (Opmeting en tek. Rijksdienst v.d. Monumentenzorg Zeist)

maar toch een aanwijzing dat het middenstuk van het kasteel in de tijd van Johan Godfried, dus vóór 1676 gebouwd is.

Het grote wapen boven de voordeur van Adolph Reiner Anton van Gelder († 1733) en Maria Barbara Beatrice v.d. Recke († 1731) – gehuwd in 1695 – betekent ongetwijfeld dat ook zij een gedeelte van het kasteel gebouwd hebben.

Voor de noordvleugel beschikken we eveneens over een aanwijzing.

De grote brand

Uit kadasterkaarten van 1806 en 1850⁴⁹ blijkt dat in die tussentijd de uitstekende vleugel aan de noordzijde verdwenen is.

Bij opgravingen door de Hist. werkgroep Arcen-Lomm-Velden in de zomer van 1981, bleken de kelder-muren – tot vlak onder het maaiveld – te zijn weggebroken. De gewelven waren ingeslagen. De kelders waren helemaal leeg toen dit gebeurde.

In de mortel van de gewelven zaten de brokstukken van een stenen pijpje. Als merk had het een vierbladige Tudorroos en als zijmerken een sterretje en een maansikkel. Volgens Broeder Kompier is het pijpje tussen 1740 en 1750 te Gorkum, Schoonhoven of Dordrecht gemaakt. In deze periode moet de noordvleugel gebouwd zijn. Tussen 1806 en 1850 is hij afgebrand. Bij deze brand zijn alle vertrekken ten noorden van de kamers 1a en 9a verwoest. Op schloss Thurnstein bevindt zich een litho uit 1855. Daarop ziet men dat alleen de kelders behouden zijn. Zij zijn provisorisch van een dak voorzien, over de gewelven heen. Ook de vreemde muur tussen de zolders was hierdoor verklaard: het was een noodgevel na de brand gebouwd.

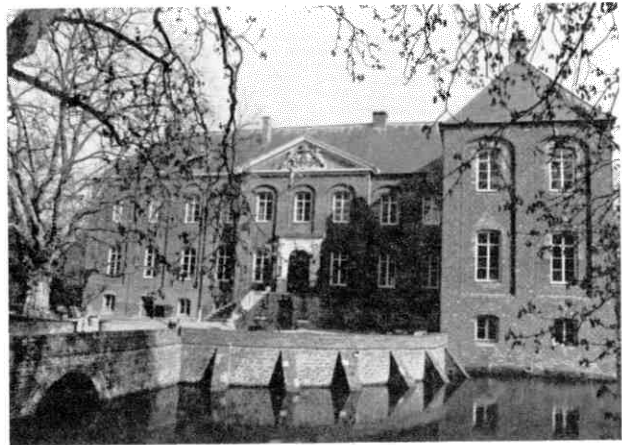
Bij de herbouw – na 1855 – is besloten het uitstekende gedeelte van de vleugel weg te laten. Het resterende muurwerk van de kelders 6 en 7 werd daardoor aan de westzijde tot buitenmuur. Daardoor was versterking van het fundament, in bogen gemetseld, noodzakelijk.

De deuren en de lambrizing van het herbouwde zijn fraaiër dan die van het oude gedeelte. Of tijdens deze herbouw ook de grote trap in de hal geplaatst is, weten we niet. Ze is er oorspronkelijk niet geweest. De vakwerkmuren erachter wijzen op contacten met Jülich (Gulik) waar de Heren van Wijmar-Kirchberg vandaan kwamen.

Andere wijzigingen aan het gebouw

Ook de trap bij het bordes is later gewijzigd. Oorspronkelijk liep de trap recht naar voren. De steunmuren hiervan werden bij de opgraving in 1984 gevonden.

Verder liep er aan de noordkant van het bordes een fraai maaskeien pad tussen de trap bij de gracht en de boog onder het bordes.

Afb. 8 Voorzijde (westzijde) van het landhuis met het bordes. (foto J. G. M. Stoel)

In 1984 bleek ook dat het hele voorplein met puin was opgehoogd. De oude maskeien bestrating was op veel plaatsen blijven liggen. Om in de kelder te kunnen komen, moesten trappen worden aangebracht. Deze waren van secundair verwerkt materiaal gemaakt.

In het niet afgebrande gedeelte is ook niet alles bij het oude gelaten. Op diverse plaatsen zijn openingen dichtgemetseld en andere muren weer doorgebroken.

In kamer 16a westzijde vonden we een met planken afgesloten deurnis. Recht daaronder, in kelder 10 onder de trap, lag een beerput met tongewelf. Uit deze beerput kwamen een massa scherven te voorschijn en zelfs hele potten, kruiken en flesjes; alles uit het einde van de 17de en de eerste helft van de 18de eeuw. Zelfs Chinees porcelein, met hetzelfde motief als dat uit het V.O.C. schip 'De Geldermalsen'.⁵⁰

In het midden van de 18de eeuw zijn de privaten tegen de zuidmuur gebouwd. Met een nieuwe beerput, met gewelf. Deze put stond zowel met de oude put als met de gracht in verbinding. Hieruit kwamen scherven, flesjes, kammetjes, borsteltjes enz.

De oranjerie

Van één bijgebouw kennen we wel het bouwjaar, namelijk de Oranjerie: 1763. Of de kelders met de prachtige gewelven en de vijf zware pilaren ook uit dit jaar stammen, kan ik niet beoordelen. De meningen van anderen lopen uiteen.

8 oct. 1763 wordt de 'leyendecker' uit Venray betaald voor het afbreken van de oude oranjerie. In 1763 en 1764 wordt er flink gwerkt aan het nieuwe 'Oranjehuis', de 'oranjerie'. Voor 13 rijksdaalders Cleefs worden de ruiten ingezet.

Het wapen van Gelder-van Nesselrode, dat duidelijk herplaatst is, in een raamnis aan de binnenkant van de poort, heeft eerder waarschijnlijk in de oranjerie geze-

ten. Interessant is, dat de Heer van Arcen in 1765 een brief ontvangt van Van Spaen uit Belle Vue, die schrijft: *mais les serres, n'est pas son affaire, om in de winter in weckkasten vrugten te leveren.*⁵¹

De orangerie brandde rond 1916 af en werd niet herbouwd. De kelder wordt bewoond door kikkers, padden en vleermuizen.

Prof. Deusser heeft in 1925 het koetshuis, naast de orangerie, gerestaureerd en de zolder ingericht tot atelier. Daartoe liet hij een grote dakkapel op het noordelijke dak zetten.

Eind 1986 werd begonnen met de algehele restauratie van het kasteel en de bijgebouwen. Toen kwamen alle verborgen mankementen aan het licht en bleek hoe slecht de toestand van de gebouwen was.

Ofschoon men natuurlijk met het oog op de nieuwe bestemming veranderingen moest aanbrengen, kan gezegd worden dat met zorg en overleg te werk is gegaan.

De 25 ha grote Kasteeltuinen en de kunst- en bloemententoonstellingen in het kasteel trekken per jaar meer dan 300.000 bezoekers.

Afb. 9 Zuidzijde en oostzijde van het landhuis. Op de hoek werden in de gracht de mergelfunderingen van de hoektoren van het Nye Huys (1511-1646) teruggevonden.
(foto J. G. M. Stoel)

Noten

R.A.L. Rijks Archief in Limburg, Maastricht.

A.K.A. Archief Kasteel Arcen. In Gemeente Archief van Venlo. Als de stukken nog niet genummerd zijn, wordt alleen het nummer van de doos aangegeven.

¹ Maasgouw 1940, Nr. 6, blz. 72.

² J.Th.H. de Win, Kastelen in Limburg. Hoensbroek 1978.

³ In het Gemeente Archief van Venlo.

⁴ Castologica 1983. Jaarverslag van de Nederlandse Kastelen Stichting. J.E. Dilz, blz. X, XI en XII.

⁵ R.A.L. Registers van civiele en kriminele gedingen der schepbank Arcen. Losse bijlagen bij deel 12, 1624-1648.

⁶ R.A.L. Schepenbankarchief van Arcen en Velden, Nr. 57.

⁷ Gemeente Archief Arcen en Velden, Nr. 4901.

⁸ De Maasgouw 1880, Nr. 70, blz. 273.

⁹ Kleurenplattegrond Arcen en Velden. Suurlands Vademecum Eindhoven, 0481918.

¹⁰ Hanns Ott, Rheinische Wasserburgen. Verlag Weidlich. Würzburg 1984.

¹¹ A.K.A., doos 28, Nr. 25.

¹² A.K.A., doos 36.

¹³ Fr. Nettesheim, Geschichte der Stadt und des Amtes Geldern. Butzon und Bercker, Kevelaer 1963.

¹⁴ R.A.L., Frans Archief, Nr. 2160.

¹⁵ Gemeente Archief Arcen en Velden, Nr. 190, Blad 11 van 17 okt. 1666.

¹⁶ A.K.A., doos 28, Nr. 159, blz. 1.

¹⁸ A.K.A., doos 28, Nr. 159, blz. 3.

¹⁹ A.J. Geurts, Verwoord Verleden. Cahiers van de Historische Werkgroep Arcen-Lomm-Velden, Nr. 5, blz. 11.

²⁰ J.G.M. Stoel, De geschiedenis van Arcen, het Kasteel en de Heerlijkheid, blz. 13. Venlo 1979.

²¹ J.G.M. Stoel, Archief Kasteel Arcen, deel 1, oorkondenboek 1303-1450, blz. 85. Cahiers van de Historische Werkgroep Arcen-Lomm-Velden, Nr. 13.

²² Als 21, blz. 99 en 124.

²³ Dr. J.M. van Winter, Tabellen bij Ministerialiteit en Ridderschap in Gelre en Zutphen. Arnhem 1972. Tabel A II, blad 2, Nr. 59.

²⁴ A.K.A., doos 36.

²⁵ A.K.A., doos 25, Nr. 33.

²⁶ A.K.A., doos 43.

²⁷ De Maasgouw, 1880, Nr. 71, blz. 279.

²⁸ A.K.A., doos 28, Nr. 30.

²⁹ Gemeente Archief Arcen en Velden, Nr. 144.

³⁰ Gemeente Archief Arcen en Velden, Nr. 221. Belastinglijst.

³¹ A.K.A., doos 25, Nr. 33 en doos 28, Nr. 56.

³² A.K.A., doos 28, Nr. 159, blz. 3.

³³ St. Frankewitz, Die geldrischen Ämter Geldern, Goch und Straelen in späten Mittelalter. Geldern 1986, blz. 84, 85, 89, 90, 99, 132.

³⁴ R.A.L., Frans Archief, Nr. 2160.

³⁵ A.K.A., doos 36.

³⁶ A.K.A., doos 36 en doos 28, Nr. 72.

³⁷ A.K.A., doos 36.

³⁸ R. G. Pistor en H. Smeets, Die Fossa Eugenianna. Landeskonservator Rheinland, Arbeitsheft 32, 1979, blz. 66 en 67.

³⁹ Archief in Schloss Thurnstein. Kist 1, map 1, Nr. 1.

⁴⁰ A.K.A., doos 36.

⁴¹ Moes-Sluyterman, Nederlandsche Kastelen. Arcen, blz. 268.

⁴² Gelegen in Postmünster in Beieren. Hier wonen de rechte afstammelingen van de Heren van Arcen, de Gravinne van Geldern-Egmont.

⁴³ Tussen 1814 en 1876 woonden twee generaties von Dalwigk op Kasteel Arcen. Franz Hubert von Dalwigk nam in 1876 het archief van Arcen mee naar Kirchberg (Jülich), waar Fr. Nettesheim het in 1880 raadpleegde. Van Kirchberg werd het naar Dalwigkstal gebracht. In 1928 werd het in het Hessische Staatsarchiv van Marburg gedeponeerd. Dr. A. Baron von Bönninghausen bracht het in 1967 naar Venlo.

⁴⁴ De Maasgouw, 1880, blz. 173.

⁴⁵ A.K.A., doos 42.

⁴⁶ A.K.A., doos 42.

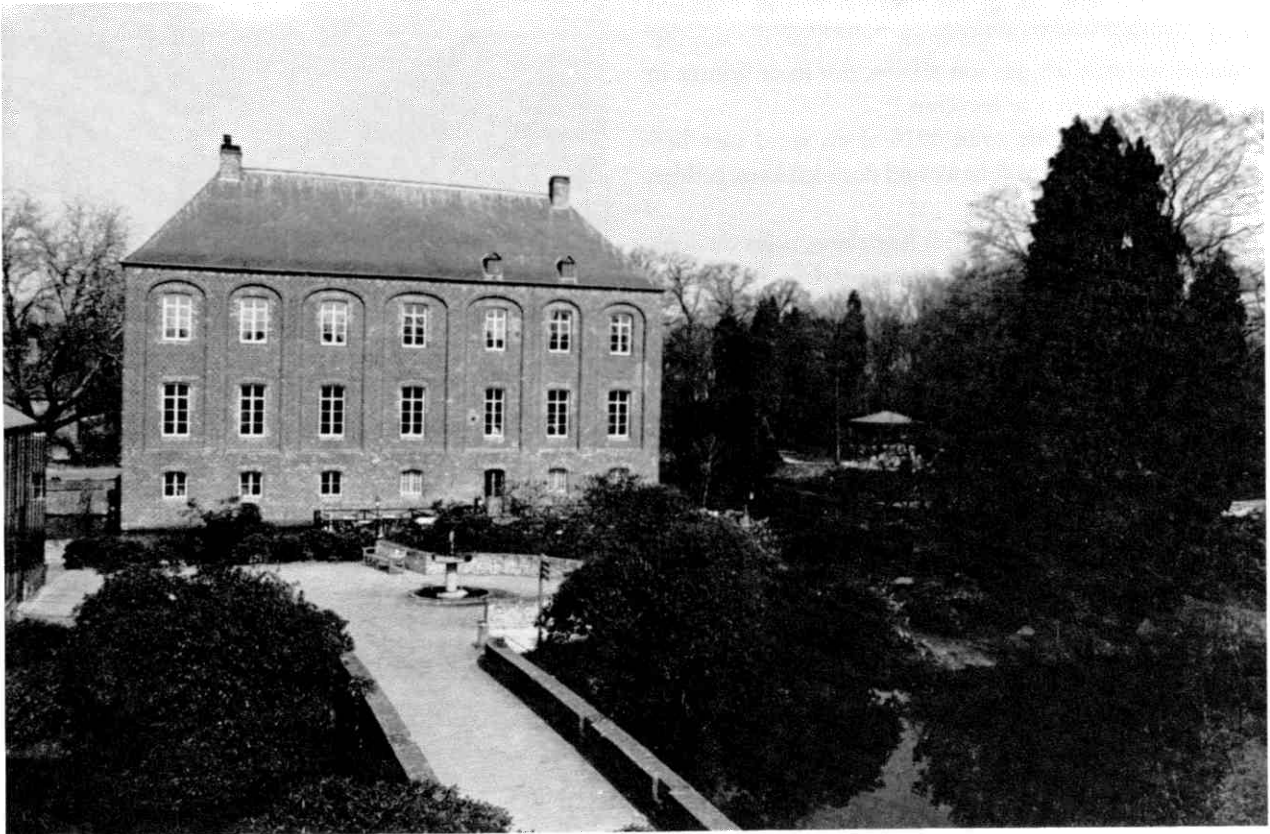
⁴⁷ Kerkregisters van Arcen. Gemeente Archief Venlo.

⁴⁸ Zie plattegrond van het Kasteel, de nummering is als volgt: de kelders 1, 2, 3, enz. Beletage 1a, 2a, 3a, enz. Bovenverdieping 1b, 2b, 3b, enz.

⁴⁹ Gemeente Archief Arcen en Velden, Nr. 4900 en 4919.

⁵⁰ Catalogus van de veiling te Amsterdam.

⁵¹ A.K.A., doos 31.

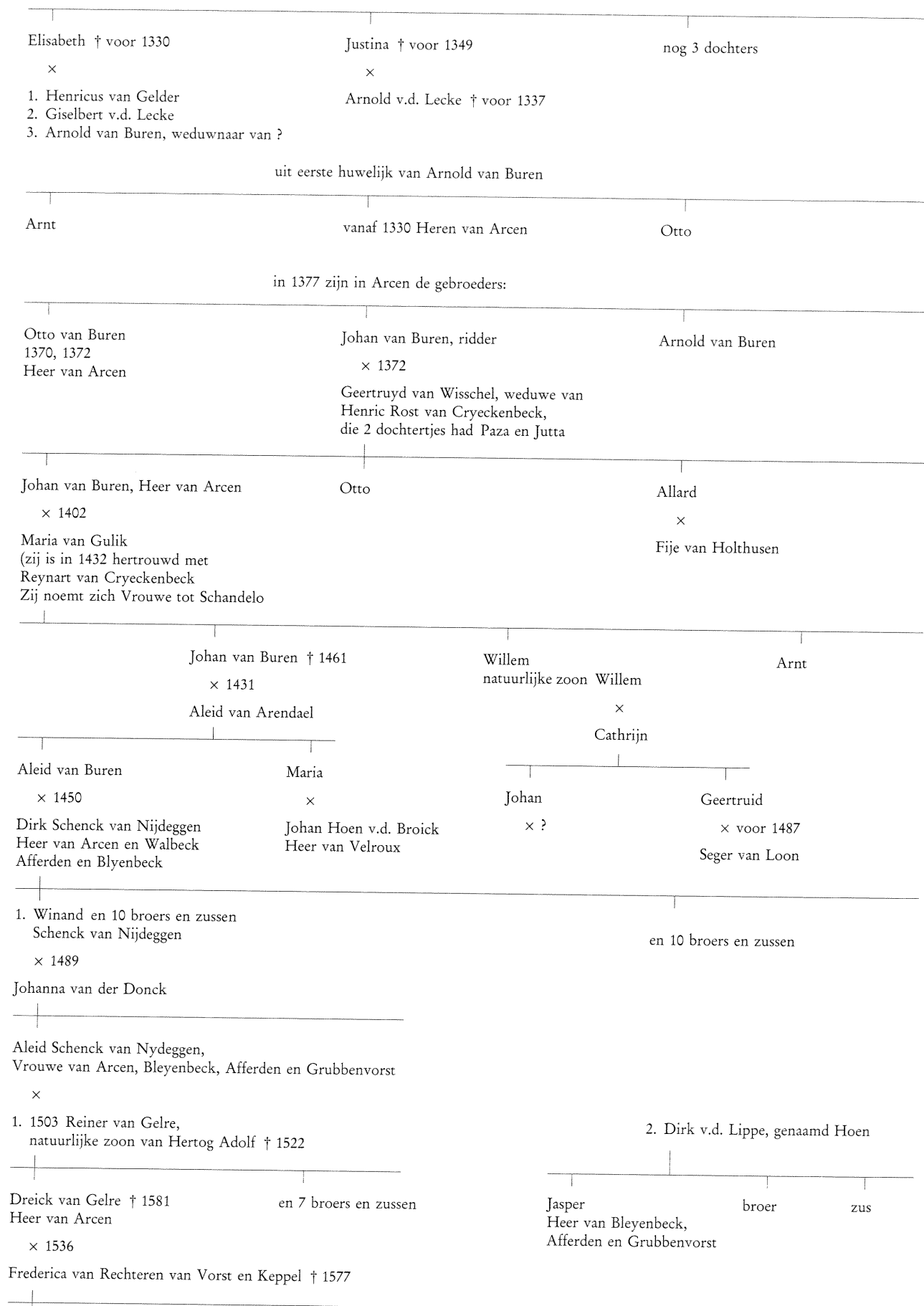

Afb. 10 Zuidzijde van het landhuis met gedeelte tuin en orangerie (links).
(foto J. G. M. Stoel)

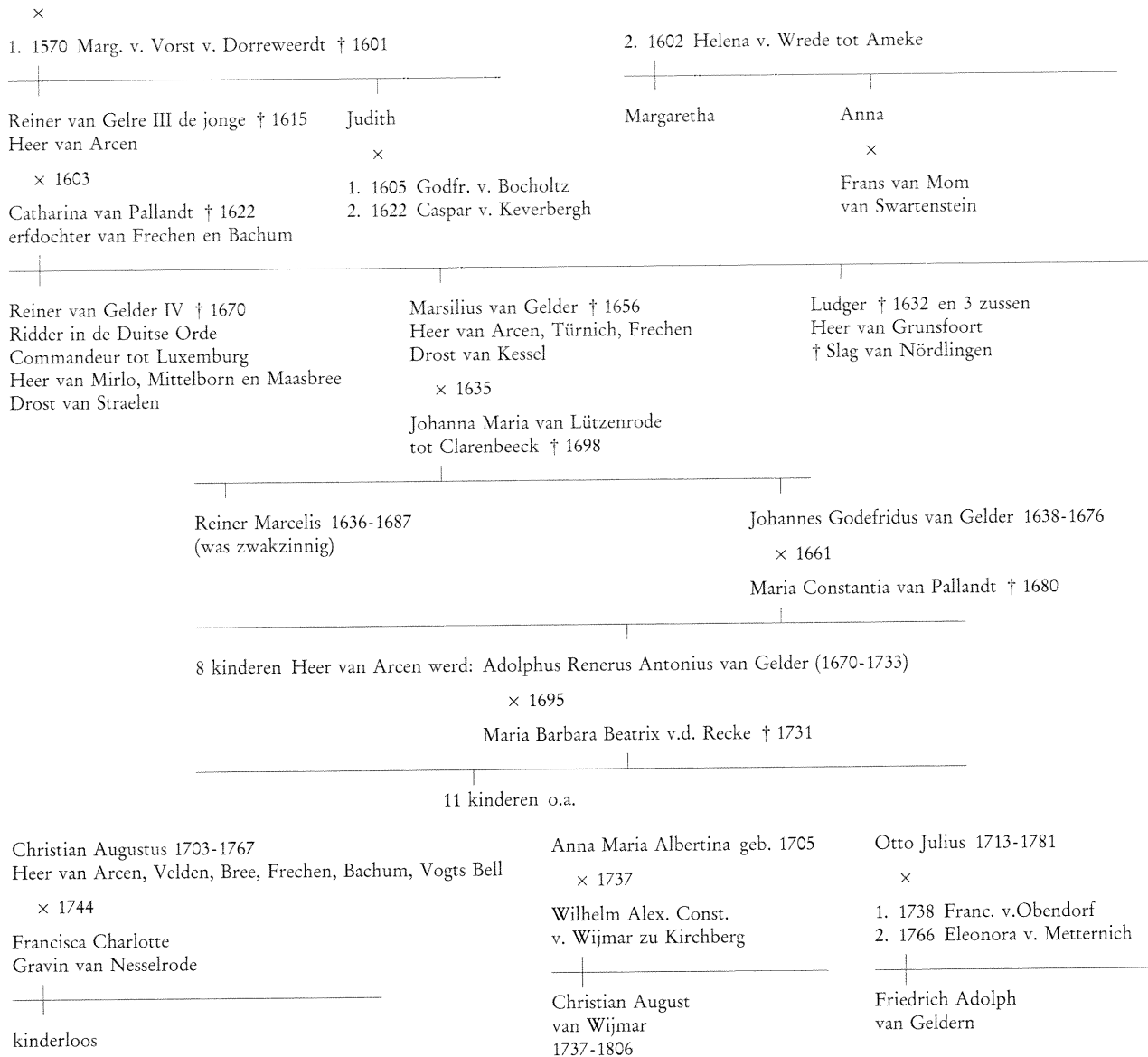

Afb. 11 Gang in de noordvleugel met trap.
(foto J. G. M. Stoel)

Arnold van Straelen ± 1275

Reiner van Gelre II en 7 broers en zussen

Christian August van Wijmar eiste na de dood van Christian August van Gelder zijn moeders erfdeel op. Na 12 jaar proces voeren moesten Otto Julius en Friedrich Adolph van Geldern Arcen aan hem afstaan.